

अनुगमन गर्ने सरल तरिकाहरु

अनुगमन असल वन व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण पाटो हो । व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउन नै अनुगमन गर्ने हो । अनुगमनले तपाईंलाई तलका कुरा गर्नको लागि सहयोग गर्दछ:

परिवर्तनको पहिचान : अनुगमनले जनावर र वनस्पतीको संख्या अथवा वनले प्रदान गर्ने सेवामा कुनै परिवर्तन आयो कि आउन भन्ने कुरा जान्न सहयोग पुऱ्याउँदछ ।

प्रभाव असरबारे बुझ्न : वन व्यवस्थापनले वनका महत्वपूर्ण क्षेत्रमा जनता र समुदायको जीवनमा अथवा वनले दिने सेवामा (जस्तै जलवायु संचालन, भुक्षय नियन्त्रण) के कस्तो प्रभाव पारिरहेको छ भन्ने कुरा पत्ता लगाउन अनुगमनले सहयोग पुऱ्याउँदछ ।

यी र यस्ता जानकारीहरु वन व्यवस्थापन योजनामा राख्न सकिन्छ । यसले तपाईंलाई वन व्यवस्थापनलाई वन अझ सुदृढ बनाउने किसिमको निर्णय लिन सहयोग पुऱ्याउँदछ।

कुनै कुराको अनुगमन गर्नु पर्दछ ?

सानो वनको लागि पनि तलका विषयमा अनुगमन जरुरी हुन्छ:

- वनको उत्पादकत्व, उत्पादन र वनको गतिशिलता
  - कटान गर्ने प्रजातिको वार्षिक वृद्धि उत्पादन
  - कटान गर्ने प्रजातिको पुनरुत्पादन
- संरक्षणका उपायहरु
  - दुर्लभ प्रजातिको अथवा उच्च महत्वका क्षेत्रका लागि गरिएका विशेष संरक्षणका उपायहरुको अनुगमन
  - वन व्यवस्थापनको वातावरणीय र सामाजिक प्रभाव मुल्यांकन

१. वनको उत्पादकत्व, उत्पादन र वनको गतिशिलताको अनुगमन

अनुगमनले वन बढिरहेको छ र तपाईंले गरेको कटान दिगो छ -वन बढ्न सक्ने भन्दा बढी काटिएको छैन) भन्ने कुरा व्यवहारत देखाउनु पर्दछ । काठ बाहेक अन्य पैदावार (जस्तै खोटो, वोक्रा, पात विउ-फल आदि) व्यवसायिक तवरले निकाल्ने हो भने त्यो पनि दिगो हुनु पर्दछ । वनले पुन : उत्पादन गर्ने भन्दा बढी निकाल्नु हुँदैन ।

ठूला ठूला वनमा वनको वृद्धि र उत्पादनको अनुगमन गर्दा स्थानीय नमूना प्लटमा रहेका रुखहरुको वार्षिक नाँपजाँच गर्ने गरिन्छ । यसो गर्दा विभिन्न प्रजातिका रुखहरु कसरी बढिरहेका छन्, रुखको मृत्युदर कस्तो छ र कटान प्रक्रियाले वनमा कस्तो असर परेको छ भन्ने कुराको जानकारी लिन सकिन्छ । तर साना वनहरुमा यस्तो गर्न सम्भव हुँदैन ।

सरल भाषामा भन्दा अनुगमन भनेको के भइरहेको छ भन्ने कुरा हेर्नु हो । वन सानै किन नहोस् अथवा तपाईंले थोरै मात्र निकाल्नु भएको होस् कुनै किसिमको के भइरहेको छ त भन्ने कुरा आवश्यक हुन्छ

एफ.एस.सी. सिद्धान्त तथा आधारहरुको सान्दर्भिक भाग

सिद्धान्त ८ : अनुगमन तथा मुल्यांकन

वन व्यवस्थापनको scale र Intensity सँग उपयुक्त हुने गरी मात्रै अनुगमन गर्नुपर्दछ र अनुगमनका नतिजाहरु उपयोग गर्न सकिने कुराको सुनिश्चितता गर्नुपर्दछ । अनुगमनले वनको अवस्था, वन पैदावारको उत्पादन, वस्तु रुपान्तरण व्यवस्थापन क्रियाकलाप र तिनले समाजमा र वातावरणमा पार्ने प्रभावहरुको मुल्यांकन गरेको हुनुपर्छ ।

सिद्धान्त ७ : व्यवस्थापन योजना

वन वृद्धि र उत्पादन नाप्ने र यसरी प्राप्त हुने सुचनालाई व्यवस्थापन योजनामा समावेश गर्ने कामको लागि अनुगमन गर्नुपर्ने आवश्यक पर्दछ ।

सिद्धान्त ९ : उच्च संरक्षण महत्व भएको वन

उच्च संरक्षण महत्व भएको वन व्यवस्थापनको लागि अनुगमन एकदम महत्वपूर्ण हुन्छ ।

सिद्धान्त १० : वृक्षारोपण

वृक्षारोपण व्यवस्थापनको लागि वनमा नै वा बाहिर यसले पार्ने वातावरणीय प्रभावलाई ध्यान दिनु आवश्यक पर्दछ ।

परिभाषा

अनुगमन गर्नु भनेको समयको दौरानमा भएको परिवर्तनलाई अवलोकन गर्नु हो ।

अनुगमन भनेको समयको दौरानमा कुनै क्रियाकलापले पारेको प्रभाव बुझ्नका लागि नियमित रुपमा जानकारी संकलन गर्ने प्रक्रिया हो ।

यदी नमूना प्लट खडा गर्न तपाईंलाई महंगो पर्ने भयो अथवा प्रक्रिया जटिल लाग्यो भने तल दिइएका विकल्पहरु हेनुस् :

त्यो क्षेत्रका छिमेकीसँग सहकार्य गर्नुस् । यदि उनीहरुको वन पनि तपाईंकै सँग मिल्ने छ भने सरल नमूना प्लटको खर्च बाँडिन्छ ।

अनुसन्धानात्मक संस्थाको सहयोग लिनुस् । उनीहरुले तपाईंको क्षेत्रमा वनको वृद्धि सम्बन्धमा कुनै अनुसन्धान गरेका छन् कि अथवा उनीहरु तपाईंको वनलाई नै अनुसन्धान क्षेत्रको रूपमा प्रयोग गर्न सक्छन् कि सोध्नुहोस् ।

आफ्नै साधारण परिक्षणहरु गर्नुस् । यस्ता परिक्षणहरु आफ्नो कामको स्केलसँग उपयुक्त हुने बनाउनुस् । जस्तो कटान गरिसकेपछि त्यहाँ पुनरुत्पादन नाप्नको लागि केही ठाउँ छुट्याउन सकिन्छ । त्यस्ता हरेक ठाउँमा वर्गाकार प्लटहरु बनाउने र हरेक वर्ष ती वर्गाकार ठाउँमा रहेका विरुवा गणना गर्नुस् । यस्ता परीक्षणलाई वनको हैसियत छ भन्ने कुरा पत्ता लगाउन प्रयोग गर्नुस् । वैज्ञानिक तथ्यांकको प्रयोग गर्नु राम्रो भए पनि आफ्नो हैसियतसँग यस्ता परीक्षणहरु उपयोगी हुन्छन् । तपाईंले परीक्षणका नतिजा प्रयोग गर्ने हुनाले ती वास्तवमा राम्रो अनुगमनका औजार हुन् ।

■ कुनै जनावर छ कि छैन भनेर अनुगमन गर्नुको साटो ऊ बस्ने वन, खानाको स्रोत, वच्चा हुर्काउने ठाउँ जस्ता वासस्थानको अनुगमन गर्नुस् ।

आफ्नो आँखा र अनुभवमाथि भरौसा गर्नुस् । प्राय जसो वनमा के के परिवर्तन भइरहेका छन् तपाईं आफैले देख्न सक्नुहुन्छ । कुनै प्रजातिहरु अरु भन्दा राम्ररी पुनरुत्पादन भइरहेका छन् छैनन् भन्ने कुरा पत्ता लगाउन कहिले काँही तपाईंलाई प्लट र सभै चाहिँदै चाहिँदैन ।

२. संरक्षणका उपाय र नतिजाहरुको अनुगमन

सानो होस् वा ठूलो हरेक अपरेशनको लागि एउटा व्यवस्थापन योजना आवश्यक हुन्छ । सानो वन अथवा न्यून कटान स्तर भएको वनको लागि व्यवस्थापन योजना असाध्यै सरल हुन्छ । व्यवस्थापकहरुले लिखित दस्तावेज प्रयोग गर्न नसक्ने अवस्थामा त व्यवस्थापन योजना मौखिक पनि हुन सक्छ ।

यी व्यवस्थापन योजनामा तपाईंले जैविक विविधता वा उच्च महत्वका वनलाई कसरी संरक्षण गर्दै हुनुहुन्छ भन्ने कुरा समावेश गर्नु पर्दछ । तपाईंले जैविक विविधता जोगाउने या HCVF संरक्षण गर्न लागु गरेका कामले **सघाउ पुऱ्याएका** छन् कि छैनन् अनुगमन गर्नु पर्दछ । तपाईंले योजना गरेका कामले सोचे जस्तो संरक्षण नतिजा निकालिरहेका छन् कि छैनन् चेक गर्नुस् । जस्तै पानीको गुणस्तर परिवर्तन भयो ? लोपोन्मुख जनावरको संख्या बढेको छ कि घटेको छ ? आदि । यस्तो अनुगमन जटिल र धेरै समय लाग्ने हुनुपर्छ भन्ने छैन । तल केही उपयुक्त तरिकाहरु दिइएको छ :

■ अथवा जनावर नै देखिनु पर्छ भन्ने भन्दा त्यसको उपस्थिति भएको संकेत -जस्तै गुँड, आहारा लिएको ठाउँ, त्यसको मलमूत्र वा पाइला-खुरको डाम-डोव आदि) हेर्नुस् ।

■ वासस्थानमा भइरहेको परिवर्तन हेर्नको लागि एकै ठाउँको फोटाहरु लिनुस् ।

■ साधारण उपकरण प्रयोग गर्नुस् (महंगो उपकरणको जरुरी छैन) जस्तो पोखरी वा खोलाको पानीको आयतन नाप्नको लागि साधारण लट्ठीको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

समुदायले व्यवस्थापन गरेको वनको लागि बैठकमा नै वनको संरक्षणका उपायहरुको कसरी अनुगमन गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा छलफल गर्नुस् । अथवा त्यो भन्दा पनि असल त वनभित्रै हिडेर नै त्यो काम गर्नु हो । समुदायमा धेरै जसो सदस्यलाई अनुगमन अथवा सुचकांक भन्ने थाहा नभए पनि उनीहरूसँग वनको हैसियत नाप्ने गज्जब तरिकाहरु हुन्छन् । त्यस्ता तरिकाहरु प्रयोग गर्नुस् किनभने ती सरल कम खर्चिला र नियमित रूपले गर्न सकिने हुन्छन् ।

संरक्षण अनुगमन सम्बन्धी थप मार्गदर्शन चाहिएमा त्रिफिड नोट ४ को जैविक विविधता र उच्च संरक्षण महत्व हेर्नुहोला ।

अनुगमनका टिप्स

यसलाई सरल बनाउनुस् ! आफुलाई आवश्यक नभएका अथवा आफूले प्रयोग गर्न नजानिने जानकारी संकलन नगर्नुस् ।

यसलाई सान्दर्भिक बनाउनुस् ! तपाईंलाई अर्थपूर्ण निर्णय लिन सहयोग पुग्ने खालका जानकारी लिँदैछु भन्ने कुरा एकिन गर्नुस् ।

परिणाम छलफल गर्नुस् ! जानकारी लिने र फाइल गर्नेमात्र नगर्नुस् । अनुगमनलाई नीति निर्मातासँग प्रस्तुत गर्नुस् ती जो पनि हुन वन धनी, सामुदायिक नेता, व्यवसायिक वन प्राविधिक । अनुगमनबाट प्राप्त नतिजाले के भन्छन् छलफल गर्नुस् ।

प्राप्त नतिजाको प्रयोग गर्नुस् ! वन व्यवस्थापनमा परिवर्तन गर्न वा सुधार गर्न अनुगमनका नतिजा कसरी उपयोग गर्न सकिन्छ हेर्नुस् । छलफल गर्नुस् । यस्तो गर्न सक्नु भएन भने यसको लागि तपाईंले खर्चिनु भएको समय र पैसा बेफर्कमा खेर जान्छ ।

तपाईंको काममा संस्थागत वा व्यवस्थापकीय संरचना प्रयोग गर्नुस् ! सामुदायिक वा निजी जस्तो संरचना होस् अनुगमनलाई हालको रिपोर्टिङ, निर्णय प्रक्रियाको एउटा अभिन्न अंग बनाइदिनु भएन भने यसले सोचेजस्तो काम गर्न सक्दैन ।

तपाईंको अनुगमनलाई सहयोग पुग्ने खालका अध्ययन गरिदिने संस्था खोज्नुहोस् ! यसले तपाईंको खर्च कटौती गर्नुको साथै वैज्ञानिक तथ्यांक लिन सजिलो हुन्छ । यसको लागि विश्वविद्यालय, स्थानीय गैर सरकारी संस्था वा प्राविधिक क्याम्पसहरुमा सम्पर्क गर्नुस् ।

३. वातावरणीय र सामाजिक प्रभाव मूल्यांकन

एफ.एस.सी.ले वनको प्रयोग गर्दा हुने सामाजिक र वातावरणीय प्रभावको अनुगमन गर्नुपर्ने प्रावधान राखेको छ। यसको मतलब वन व्यवस्थापनका कार्य गर्दा हुन जाने सम्भावित नकारात्मक प्रभाव एकिन गर्ने हो। वन व्यवस्थापनको काम गर्दा सडक निर्माण, वन पैदावारको संकलन, विषादीको प्रयोग, गाईबस्तु चरन आदि पर्दछन्। यसका लागि त्रिफिड नोट २ र ३ मा मार्गदर्शन दिइएको छ। Assessment गर्दा अनुगमन गर्ने पर्ने केही प्रमुख कुराहरूको पहिचान भएको हुन्छ। परेका असरहरू स्वीकार गर्न सकिने लेवलमा छन् कि छैनन् भन्नेको लागि अनुगमन गर्नु अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ। सामुदायिक वनमा गर्नुपर्ने कामहरूको लागि -विभिन्न घरहरू मिलेर वन पैदावार कटान गर्छन्) वनको प्रयोग र व्यवस्थापन गर्दा पर्ने जाने असरहरूको बारेमा बैठकहरूमा छलफल गर्नुपर्दछ। यस्ता बैठकमा अनुगमनका नतिजाहरूको प्रस्तुतीकरण र छलफल गर्नु पर्दछ। जस्तै खानेपीको गुणस्तरको अनुगमन, वनबाट लिइने फलफूल, विउ आदिको पर्याप्तताको अनुगमन, कानुनी र गैरकानुनी तवरले हुने शिकारीको अनुगमन आदि। यस्ता मिटिङमा वनको प्रयोग र पहुँच सम्बन्धी समुदायस्तरका नियमहरूको निर्माण वा परिमार्जन गर्न सकिन्छ। यो एक सरल काम हो जसमा अनुगमनका नतिजाहरूलाई व्यवस्थापनमा समावेश गर्नु पर्दछ।

अनुगमन गर्दा जटिल विज्ञान वा प्रविधि प्रयोग गर्नुपर्छ भन्ने होइन। धेरै वर्ष देखि वन प्रयोग गरि आएका जनताको अनुभव, फोटो अथवा सरल गणना विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ। महत्वपूर्ण कुरा भनेको त यसले उपयोगी जानकारी दिनु पर्‍यो र तपाईंले प्रयोग गर्नु पर्‍यो।

अभ्यासमा हुने असल अनुगमन

एउटा सरल किसिमको अनुगमनले तपाईंलाई सहयोग गर्दछ। यसमा तल दिए बमोजिमका जानकारी राख्नु पर्दछ।

तपाईं **के** को अनुगमन गर्न गइरहनुभएको छ र **किन**

यो **कसरी** गरिरहनुभएको छ

कसले र **कति पटक** अनुगमन गर्ने हो

प्राप्त नतिजाहरू **कोसँग** बसेर छलफल गर्नुहुन्छ र **ती नतिजाहरू कसरी प्रयोगमा ल्याउनु हुन्छ**।

सरल अनुगमन योजनाको उदाहरण

गर्नुपर्ने काम	के अनुगमन गर्ने	कसरी,कसले,कहिले गर्ने	के के गर्ने
HCVF संरचनाको संरक्षण-चराको वासस्थान संरक्षण गर्ने (न्यून असर पर्ने यिननप्लन)	व्यवस्थापन योजना अनुसार त्यस्तो logging भइरहेको छ, छैन चेक गर्ने	logging भएको प्रत्येक हप्ताको अन्तिम दिन व्यवस्थापकले न्यून logging भएको र वरिपरिका वनस्पतीको न्यून नोक्सानी भएको कुराको एकिन गर्ने	न्यून असर हुने logging भएको रहेनछ भने loggers लाई सम्झौता रद्द गर्ने चेतावनी दिने व्यवस्थापकले उसको नतिजा वर्षको अन्तिममा रिपोर्ट गर्छ। व्यवस्थापन योजनामा फेरबदल गर्ने हो भने फेरी तालिम दिनु पर्दछ
न्यून असर हुने logging ले मुख्य HCV चराहरूमा नकारात्मक रूपमा असर गरेको छैन भन्ने कुराको एकिन गर्ने।	व्यवस्थापन कार्यले यी जनावरको संख्या कायमै छ वा बढेको छ भन्ने कुरा चेक गर्ने।	वन व्यवस्थापकले स्थानीय विश्वविद्यालयको पर्यावरण विभागसँग मिलेर ४ वटा मुख्य प्रजातिको वार्षिक अनुगमन योजना बनाउने। विद्यार्थी यी ४ वटा प्रजातिको एक वर्षको जम्मा संख्याको गणना गर्ने	वन व्यवस्थापकले वन धनीलाई हरेक वर्ष अनुगमनका नतिजालाई सारांश बनाएर पेश गर्ने। यी नतिजाहरू चाहिँ प्रजातिको संख्या कायम राख्न न्यून असर पर्ने logging ले सहयोग गरेको छ, छैन भन्ने कुराको निक्कै गर्नु प्रयोग गरिन्छ।

अनुगमनका आधारभूत सिद्धान्त

आफ्नो उद्देश्यहरु के हुन् सोच्नुहोस् सूचना जानकारीहरु किन लिँदै हुनुहुन्छ ? र लिएका जानकारी कसरी प्रयोग गर्नुहुन्छ ? यी प्रश्नको उत्तर तपाईंसँग छैन भने केही जानकारी पनि नलिन राम्रो हुन्छ । तपाईंलागि चासो लागेको कुनै परिवर्तनको बारेमा केही कुरा थाहा पाउन सकिने कुराहरुको मात्र अनुगमन गर्ने हो सबैको होइन । जस्तै:

वनको उत्पादकत्व : पामको पातहरु निकाली सकेपछि वनको धनीलाई यसको पुनरुत्पादन भइरहेको छ, चैन भनने बारेमा चासो हुन्छ । उनीहरुलाई यसको पुनरुत्पादन कसरी भइरहेको छ, नियाल्न पर्ने हुन्छ र यसको आधारमा उनीहरु पात कसरी निकाल्ने -एक बोटबाट कतिवटा र वर्षमा कति पटक) भन्ने योजनामा फेरबदल गर्न सक्छन् ।

सामाजिक र वातावरणीय प्रभाव : कुनै सामुदायिक वनलाई काठ कटानको क्षेत्र विस्तार गर्दा गाउँको खानेपानी तिवरण प्रभावित भयो कि भन्ने चासो हुन्छ । खानेपानी वितरणमा असर परेको छ छैन भन्ने उद्देश्य हुन्छ र अनुगमनको नतिजा गाउँको नेतृत्वसँग छलफल गर्दछन् । र आवश्यक देखियो भने काठ निकाल्ने तरिकामा फेरबदल गर्छन् ।

कुन कुन कुरा नाप्न सकिन्छ निधो गर्नुस् । जब केही कुरा अनुगमन गर्नुहुन्छ भने नाप्न सकिने गरी सुचकांक बनाउनुस । उदाहरणको लागि तपाईंले जैविक विविधताको मूल्य भन्नु भयो भने यसलाई नाप्न सक्नुहुन्छ तर तपाईंले केही निश्चित वासस्थान, वनस्पतीको प्रकार, चरा, जनावरका गुडको संख्या, कुनै जनावर कति पटकसम्म देखियो भन्ने जस्ता कुराहरु चाहिँ नाप्न सक्नुहुन्छ । वनको वातावरणीय मूल्यको लागि वनको संरचना र वनले ढाकेको क्षेत्र हेर्न सकिन्छ ।

सकेसम्म सरल सुचकांक बनाउनुस्

दायरा विचार गर्नुस् : कुनै सानो ठाउँमा परिवर्तन देखिन्छ तर समग्र वनमा त्यसको प्रभाव नपरेको हुन्छ । त्यसैले सानो ठाउँमा मात्र अनुगमन नगर्नुस् ।

जानकारी नियमित रूपमा संकलन गर्नुस् - केही परिवर्तन भएको छ कि छैन भनने एकिन गर्नको लागि तपाईंसँग निश्चित अवधिमा एकपटक लिएको जानकारी आवश्यक पर्छ । अनुगमन भनेको एकपटक जानकारी लिने होइन ।

कति कति पटक गर्ने हो निश्चित गर्नुस् - हरेक दिन हुनसक्छ -खोलाको बहाव नाप्नु) हरेक वर्ष हुनसक्छ -वनको संरचनाको लागि) अथवा हरेक पाँच पाँच वर्षमा हुन्छ । जे गर्नुहुन्छ त्यसमा अडिग रहनुस् । केही कुरा प्रत्येक वर्ष नाप्नुहुन्छ भने हरेक वर्ष एउटै समयमा गर्नु पर्दछ ।

दीर्घकालिन कुरा सोच्नुस : छोटो समयमा कुनै परिवर्तन देखिए पनि यो लामो समयसम्मको सूचक हो भन्ने निश्चय सही नहुन सक्छ । उदाहरणको लागि वनमा कटान गर्ने हुवानी गर्ने समयमा कुनै प्रजाती त्यो ठाउँमा नहुन सक्छ र २-४ महिनापछि फकिन सक्छ । फलफूल च्याउहरुको उत्पादन सबैवर्ष एकै हुँदैन तर धेरै वर्षको उत्पादन हेर्ने हो भने सालाखाला उस्तै उस्तै नै देखिन्छ ।

परिवर्तन पत्ता लगाउन केन्द्रित गर्नुस् - अनुगमनले परिवर्तन पत्ता लगाउनु पर्छ । केही परिवर्तन भएको देखियो भने मात्र त्यो असल हो, खराब हो भन्ने छुट्याई सोही अनुसार कदम चाल्न सकिन्छ । प्राय जस्तो केही परिवर्तन नभएको भन्ने देखाउन अनुगमन गरिन्छ । वनको प्रयोगले कुनै पनि नकारात्मक असर परेको छैन भन्ने कुरा देखिन पर्छ यो महत्वपूर्ण पक्ष हो । उदाहरणको लागि तपाईंको वनमा दुर्लभ मानिएका धेरै चरा बस्थे तर विस्तारै यो संख्या घटेको पाइयो भने किन त्यस्तो भयो खोजीगर्नुपर्छ । तर तिनको संख्या घटेको छैन भने त्यो पनि अनुगमनमा देखिनुपर्छ किनकी यसले वन व्यवस्थापनले यो चरा माथि कुनै नकारात्मक प्रभाव पारेको छैन रहेछ भन्ने कुरा थाहा हुन्छ ।

नतिजाको सदुपयोग गर्नुस् - अनुगमन राम्रो भयो भएन भन्ने कुरा अनुगमनको नतिजा वन व्यवस्थापन गर्ने, वनको उपयोग सम्बन्धी नियम बनाउने अथवा वन व्यवस्थापन योजना परिमार्जन गर्ने सम्बन्धि निर्णय गर्नको लागि उपयोग भयो कि भएन भन्नेमा निर्भर हुन्छ । यस्तो प्रयोजनमा लगाइएन भने अनुगमन गर्नुको कुनै अर्थ छैन ।

थप जानकारीको लागि

For monitoring biodiversity and High Conservation Value Forests see: Meeting FSC Certification Requirements for the Management and Monitoring of Biodiversity and High Conservation Value Forests: A Step by Step Guide for small and low intensity managed forests (FSC /ProForest, 2008)

अनुगमनमा हुने केही गल्तीहरु

- जानकारी-सूचना कसरी विश्लेषण र उपयोग गर्ने भन्ने थाहा नभइकन सूचना संकलन गर्ने ।
  - आवश्यक भन्दा बढी सूचना लिने
  - सूचना संकलन गर्न र वनको अवस्थाको अनुगमन गर्न विज्ञहरुको उपयोग गर्ने तर त्यसको प्रयोग नगर्ने अथवा वन व्यवस्थापकले प्रयोग गर्न सक्ने गरी नतिजा नलिने ।
- यस्ता कमजोरी हटाउनको लागि अनुगमन योजना सरल बनाउने र आएका नतिजालाई मिटिडहरुमा पर्याप्त छलफल गर्ने गर्नुपर्दछ ।

more information:

www.fsc.org/smallholders

developed by
ProForest
www.proforest.net

October 2008